

Stojanović-Káich Katalin

A JEHOVA SZERBHORVÁT FORDÍTÁSÁNAK KELETKEZÉSÉRŐL

Mindenekelőtt egy helyreigazítással vagyok adós, mielőtt e rövid tanulmányomat elkészíteném. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeiben közzétett GOZSDU ELEK ÉS A SZABAD LYCEUM című írásomban Kiss József zombori vendégszereplésének idejét illetően elírás történt. A tizennegyedik oldal nyolcadik bekezdésében az időpont az 1900-as év.¹ Viszont Kiss József 1901. január 20-án, vasárnap délután 5 órai kezdettel tartotta meg „a városháza nagytermében” előadását, melynek „tárgya a ballada” volt.²

Kiss József zombori szereplésekor a Szabad Lyceum második évadjába lépett és már néhány sikeres előadássorozatot szervezett. A közönség kitartóan, lankadatlan érdeklődéssel látogatta a vasárnap délutáni összejöveteleket. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a zombori szabadtanítás megvalósítói a polgári rétegre támaszkodtak elsősorban. Kevésbé fordultak a nép, a meglévő munkásosztály művelése felé, ami pedig az angol eredetű University Extension eredeti célkitűzései közé tartozott.³

Az első évadok eklektikus líceumi programja a művészet- és irodalomtörténet, a jogtudomány köreiből alakult ki, s talán nem alaptalan az a feltételezésünk, hogy ennek alakulására hatással lehetett Gozsdu Elek személy szerint is, ki tudvalevő, hogy egyaránt jártas volt mindkét területen, és a Lyceumnak nemcsak eszmei, de gyakorlati vezetőegyenysége volt. Az 1905 novemberéig terjedő zombori tartózkodása alatt, személyi kapcsolatai révén, egész sereg neves előadót sikerült megnyernie zombori vendégszereplésre. E személyi összeköttetésnek tudható be az idős Kiss József 1901-es zombori szereplése is. A megyei közérdekű politikai közlöny előzetes híreiben a „ballada ihletett írómesteré”-t „Gozsdu Elek törvényszéki elnök” vendégeként említi. A cikkíró lelkesedésében megfeledkezett, hogy a város közönségének már régebben is volt alkalmá neves budapesti írókat személy szerint is megismerni (Tolnai Lajost pl.), ti. cikkében ezt írja: „ez az első eset, hogy alkalmunk lesz egy Isten áldotta, igazi magyar író genie előadásában gyönyörködhetni.”⁴

A megtartott előadásról mindkét jelentős helyi hetilap részletesen beszámolt. A ZOMBOR ÉS VIDÉKE vezércikkben foglalkozott nemcsak Kiss József előadásával, de a zombori Szabad Lyceummal is. „Kiss József január 20.-iki felolvasása két dolgot bizonyított be kétségbevonhatat-

lanul. Először: igazolta azt, hogy a Szabad Lyceumnak minálunk még az University Extension-féle csodás formában is van jövője; másodsor: kétségtelenné tette, hogy a zombori közönség rendkívül becses anyaga a szellemi képzésre irányuló mozgalmaknak. Kiss József megjelenésénél azt tapasztaltuk, hogy a Szabad Lyceum Zomborban igazi lelki szükségét elégíti ki. Felolvasása megerősítése, jóváhagyása azoknak a mozgalmaknak, a melyek szellemi életünk megteremtésére irányulnak.”⁵

E cikkből is kitűnik, hogy a város értelmiségi rétegének évtizedekre visszavezethető törekvése, hogy létrehozza a szellemi, de talán inkább a társas élet szervezettebb formáit, minden alkalmat megragadott, hogy e célkitűzést már is megvalósítottak mutassa be. Ez különösen érthető akkor, ha tudjuk, hogy a polgárság aktívabb rétege állandó küzdelmet folytatott a többséggel, mely kezdetben minden megmozdulást lelkesedéssel karolt fel, hogy azután annál előbb bekövetkezzék az elfásulás, a közöny állapota, egyrészt kényelmi okokból, másrészt viszont a személyi ellentétek következtében.

A BÁCSKA tárcarovata részleteiben is közölte „a ballada nagymesterének” előadását, „utánnomás tilos!” megjegyzéssel. A költő módosította előadását. Nem beszélt a balladáról általában, mint ahogyan azt elvárták tőle, hanem az ÁGOTA KISASSZONY és a SIMON JUDIT című balladáit keletkezésének titkaiba próbálta beavatni „a nagyérdemű közönséget”, mely természetesen színiültig megtöltötte a városháza nagytermét.

Kiss József bevezetőjében elmondta, hogy az első verset tizenhárom éves korában, 1853-ban írta, KÉT MIKES címen, mely szintén ballada volt. Az előadásában kiválasztott két költemény keletkezési körülményeinek ismertetését eképpen indokolta meg: „Végre jönnek, ha az ember meghal, jönnek a tudósok, s akkor kezdődik a nagy számadás. Kikutatják hol járt az ember, mit írt, mit nem. Én azért el szoktam beszélni az intim dolgokat. Hogy oka ne legyen másoknak kutatni, elmondom én magam.”⁶

A két költemény keletkezésének külsőségeire szorítkozott az előadás. Azokról az élményekről beszélt a költő, melyeknek birtokában a költői ihlet egy megfelelő pillanatban elmondatta vele Ágotha és Simon Judit történetét. Ugyanakkor megjegyezte: „Az én életemben két költemény játszott nagy szerepet. Az egyiknek köszönhetem a népszerűségemet, ez a vers összesen 70 sor. A másik költeménynek köszönhetem azt, hogy egyáltalán észrevettek. Az a vers, amely engem felfedezett, az Ágota kisasszony, a másik a melynek népszerűségemet köszönhetem, Simon Judit, a melyet mindannyian ismernek.”⁷

Költeményeinek születését nem tartja véletlennek. Mindig megtalálhatók „a minták”, melyek mélyen elraktározódva halmozódnak, s „egyszerre csak valami véletlen” folytán „a mi valamikor próza volt, abból lesz a költészet, a mi hangulat volt, abból lesz a dal”. Műveinek magvát tehát valós, megtörtént események képezik. Nem arról van szó, hogy a megtörtént eseményeket szósz szerint reprodukálja a költő. Mindössze a műalkotás és a valós élmény „impressió”-ja azonos.

Az előadást „a nagy és disztíngvált publikum” szünni nem akaró tappsal jutalmazta. A költő ráadásaként néhány költeményét is elszavalta

(LEGÉDESEBB VOLT AZ A NAP; AZ ANYA HIVE; SPHINX; a NOÉMI DALOKból; TÚZHELYEK; SHEHEREZÁDE).⁸

Számunkra talán még az előadásnál is fontosabb az a, szintén a heltilapban közölt adat, hogy Gozdsu Elek az előadás után „theaestélyt” rendezett a költő tiszteletére, s erre Dömötör Pál. dr. Baloghy Ernő, a BÁCSKA akkori felelős szerkesztője és Laza Kostić is hivatalosak voltak.⁹

A magyar és a szerb költő e személyes találkozása eredményeként született meg Kiss József JEHOVA című „kis versesregényének”¹⁰ Laza Kostić-fordítása.¹¹ Állításom bizonyításaként hadd említsem meg, hogy Laza Kostić a mű fordításának alapjául Kiss József Összes Költeményei 1900-as kiadását vette (Második olcsó kiadás, Budapest, Singer és Wolfner kiadása), melyre a fordítás lábjegyzetében utal. A fordítás Laza Kostić PESME (u Novome Sadu, Izdanje Matice Srpske 1909) c. kötetében (Poznice — 1877—1909) jelent meg. Maga a kötet jubiláris kiadvány. A költő „minden olyan művét bevette, melyet egész költészete legjavának tartott.”¹²

A JEHOVA-fordítást azonban nem tartjuk csupán e személyes találkozás szülöttének. Laza Kostićnak lett volna alkalmá már máskor is magyar művek fordítására, s erre mégsem került sor. Többről van itt szó. A személyes találkozás egy olyan mű megismerését tette számára lehetővé, melynek tárgya és szelleme közelebb volt az utolsó nagy szerb romantikus addigi életművében kifejezésre jutott eszmékhez, témákhoz. Elsősorban a hellenizmusból átmertett sorszerűség, a majdnem titánszerű ragadhatta meg Kostićot „Jób monomániás, embertelen örült” alakjában, aki a „halálos csapásból is fel tud emelkedni”, és „(..) nagy hite miatt (..) minden csapást el tud viselni.”¹³ Elég emlékeztetni a Maksim Crnojević vagy a Prometej című műveire, melyekben a görög tragédiák e kettős eleme keveredik a romantikus dráma elemeivel. A görög és romantikus drámák neveltje ugyanakkor találkozott a JEHOVÁban „a bűnös lány” motívumával is, melynek témája már 1860-ban is foglalkoztatta, amikor Longfellow költeményét dolgozta át MINEHAHA címen. Ez utóbbira utal Stanislav Vinaver is Laza Kostićról írt könyvében, éppen a JEHOVA fordítása kapcsán, melyről többek között a következőket mondja: „Halála előtt néhány évvel, Laza Kostić lefordította Kiss József JEHOVÁját: nagyszerű, kérlelhetetlen és tragikus apa és bűnös leánya. Az apa tragikusabb leányánál. (..) A JEHOVA rendkívül kifejező fordítás (..), melyből arra lehetne következtetni, hogy Lazo számára közelebb volt a téma, s hogy már huzamosabb ideje magában hordta azt. A bájos bűnös (leány) motívuma, ki fájdalmasan meglakol bűneiért — hisz hacsak gondolatban is, átadja magát egy másik törzs hőségének, egy másik tábornak —, általában tipikusan jellemző Laza Kostićra.”¹⁴

Véleményem szerint nem csupán ez az elem volt az, amely Kostićot megragadta a költemény olvasásakor, s így nem tartom helyénvalónak Vinaver erre vonatkozó nézetét sem, miszerint „Lazo számára a nő általában mindig ugyanaz a fajta bűnös, talán valamilyen faji perverzio következtében”.¹⁵

Milan Kašanin a költő késői korszakát elemezve rámutatott arra, hogy „Csak öregségében, s az utolsó pillanatban, Laza Kostić elborzadva

látta, hogy életét szerelem és vallás nélkül élte le. Keresve és nem találva, inkább csak megsejtette őket, elhagyatottnak érezte magát (...), s kétségbeesésében fel-feljajdult.”¹⁶ Jób is magára maradt öregségére, de nem azért, mert addigi életében nem kapott helyet a szeretet és a hit, hanem azért, mert

*„(...) tapasztalá, hogy minden tétova,
Szilárd csak kettő: ő és Jehova!”¹⁷*

Ennek a felismerésnek feltétel nélküli vállalása lett Jób tragédiája. Másrészt alakja emlékeztethette Kostićot a görög sorstragédiák hőseire: földi halandó nem kerülheti el sorsát. A poéma főhőse eleve predestinált arra, hogy „Jehova látszólag a múlt és egy értelmetlen eszme apológiája”¹⁸ mellett mindvégig kitartson, még akkor is, ha ennek ára legkedvesebb gyermekeinek megtagadása, majd elvesztése. Ugyanakkor magával ragadhatta a főhős emberfelettsége is (itt viszont Prometheusra utalnék), amely valóságos önmegtagadáshoz vezet, a hit végletes elkötelezettjeként, és az ember erkölcsi erejét helyezi előtérbe.

Mindezek Vinaver megállapításaival egyetemben, hatással lehettek arra, hogy Laza Kostić lefordításra érdemesnek ítélte Kiss József művét, s az belekerült az 1909-as jubiláris kiadásba is, azaz a költő által legjobbnak tartott művek közé.

S még valami: Jób leírását követve, fölsejlik bennünk a külön Laza Kostić magárahagyott, zord, megközelíthetetlen alakja, ahogyan Veljko Petrović gyermekfejjel látta őt, „nagy ember és nagy költő torzójaként”.¹⁹

A leírásban önmagára ismerhetett a költő:

*Sötét talárban szálas egy alak,
Lassan lépkedve, délczegen haladt,
S mi félénken tértünk előle ki,
Az utca ácsorgó gyermekei,
És összebujtunk, mint a verebek
Lombsűrűben, ha vihar közeleg.
Majd száz év súlya tornyosult fölé,
De derekát meg nem görnyesztheté.
Egy élő monda, homálylyal fődött
Úgy járt-kelt ő az emberek között,
Megsejtvén tán, ó de megértve nem —
Egy végtelenbe nyúló életen! (...)*

*Ponosno glavu dizao bi staru,
polako greduć u mrkom talaru;
u strahu pred njim begali bi mi,
dečurlija što ulicama vri.
Ko vrapci u grm ispred buljine,
il' kad se zbiju od olujine.
Protiskuju ga leta stotina,
ni stota ga ne sagnu godina;*

*K'o živa priča pokrivena tamom,
neznan nikom osim njemu samom,
tek slutiti duha mu moga let,
razumeti ga nije mog'o svet.*²⁰

Laza Kostić Shakespeare fordításaira jellemző az eredeti szöveg verssorainak és a szótagok számának mindenkori szem előtt tartása. Neki sikerült először a jambusok alkalmazása a szerbhorvát irodalomban, nemcsak a fordításokban, hanem saját költeményeiben is. A JEHOVA formai átültetésének szempontjairól is elmondhatjuk ugyanezeket. Válassza az Illiasz fordítását elemezve megjegyzi: „Ha a fordításokról van szó, Laza Kostić intuitív költői ereje mindennél fontosabb”. Mestere annak, hogy „kiválassza azt, ami a szövegben a legfontosabb”, hogy megérthesse „a szöveg lelkét”.²¹ Kiss József könnyen gördülő, rimelő sorait (a, a; b, b) dallamos nyelvét egy vérbeli költő nyújtotta át a szerbhorvát irodalomnak, és ez a fordítás minőségileg is magasan kiemelkedik a vidékünkön ekkortájt elburjánzott szerbhorvát—magyar és magyar—szerbhorvát fordítások közül. Szinte megmagyarázhatatlannak tűnik, hogy az összehasonlító irodalomtörténet nem foglalkozott vele behatóbban, hiszen ennek a fordításnak a legjobbakkal van a helye.

A tízes, tizenegyes és tizenkettes szótagszámú verssorok felosztását Kostić igyekezett pontosan betartani. Hogy mennyire sikerült az eredeti költemény hangulatát teljes egészében magáévá tenni, bizonyítják a következő sorok is, ahol a szöveghez való hűség nem juttatja eszünkbe egy pillanatra sem azt, hogy fordításról van szó:

IV.

*Langy őszi est. A nyárfa lombja rezdül,
Már búcsúzik a fecske az eresztül,
Hajnalra, hajnalra kihül a fészke,
Dalos kis fecském, vajon visszatérsz-e?
Kis nádas háznak ablaka világít,
A rezgő nyárra hinti fénysugárit,
Nyárfa lombját színaranyra festi,
Az éjszakát messze bederengi.*

*Jesenje večē. S lipe lišće pada,
s krovom se prašta lastavica sada,
Osta joj gnjijezdo studeno i samo,
O, lasto moja, da l' ćeš opet amo?
Ispod krova kroz okno svetli žižak,
po jasici se prosuo plamičak,
od njega lišće sve treperi zlatom
Svetlinu dalje mrklim nosi mrakom.*²²

Kostić kritikai elemzés tárgyává tette Kiss József szövegét, mielőtt fordítását megkezdte volna. Erre enged következtetni az V. rész következő sorainak fordítása és a hozzájuk fűzött megjegyzése:

*S lesből az indián fel-felzavar,
Hallom a sakált üvölni az éjben — (260. oldal)*

melyet Kostić így fordít:

*u zasedi me Indijanac vreba,
a sivi medved ovud noću čepa, (421. oldal)*

A „sakál” behelyettesítését „sivi medved”-del Kostić így indokolja: „Kiss József azt mondja, hogy az sakál volt. (...) ilyen állat pedig nincs Amerikában. Ezért én szabadon szürke amerikai medvének (grizzly) fordítottam”.²³

Mindezek után megállapíthatjuk, hogy a JEHOVA fordítására Gozsdu Elek közvetítésével került sor. Kostić és Gozsdu nevét az egykori újságoknak a zombori társas életre vonatkozó hírei általában együtt említik. Feltételezzük, hogy gyakori beszédtema volt közöttük az irodalom, hisz mindketten társtalanul, az irodalmi peremvidékre, feltehetségek és dilettánsok közé kényszerültek. Így A HÉT szerkesztőjének liceumi előadása a zombori közönséggel való találkozásnál sokkal értékesebb irodalmi találkozást tett lehetővé, amelynek eredménye a JEHOVA szerbhorvát fordítása lett.

J E G Y Z E T E K

¹ A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, II. évfolyam, 1970. március, 2. sz. 14. old.: „Kiss József volt a Szabad Lyceum vendége 1900-ban.”

² BÁCSKA; XXIV. évfolyam, 1901. január 11., 4. sz., 1901. január 18., 6. sz., 1901. január 22., 7. sz.

Kiss József Zomborban. ZOMBOR ÉS VIDÉKE; XX. évfolyam, 1901. január 24., 7. vezércikk. Említett írásom 14. oldalának első szakaszában ez a dátum Gozsduinak a költő tiszteletére rendezett teaestély időpontjaként szerepel, amely különben megegyezik az előadás időpontjával is.

³ Mandello Gyula: *A University Extension. Syllabus* című könyvében a hallgató-ságról beszélve megjegyzi, hogy az lehet: a) vegyes hallgatóság, b) kizárólag munkás hallgatóság. (...) A tisztán munkásoknak tartott tanfolyamok sikere nagyrészt attól függ, hogy milyenek az illető munkáscsoport munkafeltételei és munkabérvizonyai; hosszú munkaidő, éjjeli munka, alacsony munkabérek a UE sikerességének legnagyobb ellenségei; a munkások számára rendezett UE tanfolyamok látogatottsága a munkások gazdasági helyzetének javulásával növekszik, rossz viszonyok, strike-ok idején apad. (Mandello Gyula: *University Extension. Syllabus*. Budapest, 1904.; Pesti Könyvnyomda, RészvényTársaság, 24–25. oldal).

A magyarországi szabadtanítás egyik alapformája a liceumi előadások voltak, melyeket a műsorpolitika tekintetében elsősorban a polgárság intézményei közé kell sorolnunk. A hazai, ezzel kapcsolatos nézetek megfogalmazása is erre enged következtetni, sőt, részben az egységes magyar nemzeti kultúra eszméje győzelmének elősegítését is ennek az intézménynek a segítségével vélték elérni. Földes Gyula szerint: „A tudomány képszerűsítése a nemes értelemben vett demokráciával. A társadalmi béke egy záloga a felmenő osztálymozgalom egy hatalmas tényezője, és a nemzetképzés korában álló népeknél, mint a magyaroknál, az egységes nemzeti kultúra erős emeltyűje. Ha az 1848-diki törvényeknek az volt a célja: az egész nemzetet felvenni az alkotmány sánczai közé, MI AZ EGÉSZ NEMZETET, AZ EGYSÉGES SZELLEMI ÉLET SÁNCZAI KÖZÖTT AKARJUK EGYESÍTENI. (Földes Gyula és S. K. külön kiemelés; Földes Gyula: *Az University Extension jelentősége*. Budapest, 1902, Athenium; 4. oldal).

⁴ BÁCSKA, XXIV. évfolyam, 1901. január 18., 6. sz., 3. oldal.

⁵ ZOMBOR ÉS VIDÉKE, XX. évfolyam, 1901. január 24., 7. sz., 1. oldal.

⁶ BÁCSKA, XXIV. évfolyam, 1901. január 22., 7. sz., 1–2. oldal.

⁷ Uo.

⁸ Uo. Simon Judit mását az 1870-es években, Gleichenbergben ismerte meg Kiss József, amikor egy asszonynak és tudóveszes férjének engedte át a szállását. A férj meghalt. Az asszony elbeszéléséből tudta meg a költő, hogy a költő, hogy a férj, úzletember lévén, sokat utazott. Amikor utazásairól hazaérkezett, csak akkor csókolhatta meg a feleségét, ha megesküdött a feszületre, hogy nem csalta meg őt. Az eszt „irtózatossá impressiót tett” a költőre. Évekkel később Budapesten barangolva, az utcán egy hölgyvel találkozott, aki a gleichenbergi asszonyra emlékeztette. „(...) a történet hogyan fejlődött

tovább, az egy misztérium, de szentül meg vagyok győződve, hogy a Simon Judit, kinek el van tiltva az anyai csókja, hogy az a Simon Judit, sohasem lett volna megírva, ha nem találkozom azzal a nővel (...)" Hasonló valós esemény az ÁGOTA KISS-ASSZONY ihletője, melynek szereplőit Arad megyében ismerte meg a költő.

⁹ Uo.

¹⁰ Kiss József, Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő: *Válogatott művei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1955.; Komlós Aladár bevezetője (19—20. oldal).

¹¹ Herceg János: *Evek és könyvek*, (Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 1971.) című könyvében utal ennek a lehetőségére. „Talán Kiss József verseivel is ő (Gozsdu Elek) ismertette meg a szerb költőt, hiszen A HÉT lapjain itt-ott még megjelentek írásai, s így történt, hogy Laza Kostić lefordította a magyar költő hatásos poemáját, a JEHOVÁT. (Irodalmi férfiak között, 121. oldal).

¹² Stanislav Vinaver: *Zanosi i prkosi Laze Kostića*, Forum, Novi Sad, 1963., 537. „Uneo (je) ono što je smatrao da sačinjava najbolje u čitavom njegovom pesničkom delu.”

¹³ Komlós Aladár előbb idézett bevezetője; 19—20. oldal.

¹⁴ Stanislav Vinaver i.m., 236. oldal: „Nekoliko godina pred smrt Laza Kostić je preveo s mađarskog »Jehovu« od Josipa Kiša: otac veličanstven, neumoljiv i tragičan, kći grešnica. Otac tragičniji od kćeri. (...) »Jehova« je izvanredno izrazit (...), odakle bi se moglo zaključiti da je tema Lazi i bliska i prisna, da je odavna nosi sa sobom. Motiv bajne grešnice koja bolno ispašta svoj greh — što se i makar mišlju, predala junaku drugog plemena i drugog tabora, tipičan je uopšte, za Lazu Kostića.”

¹⁵ Stanislav Vinaver, i.m., 236. oldal: „Za Lazu je žena uglavnom grešnica uvek iste vrste, valjda i po nekoj »rasnoj« perverziji (...).”

¹⁶ Milan Kašanin: *Dnevnik Laze Kostića. Laza Kostić*. Priredio Mladen Leskovac, Beograd, 1960., 92. oldal: „Tek pod starost, u poslednjem času, on s užasom vidi da je vek proveo be zljubavi i religije i tražeći ih i ne nalazeći, nego samo naslućujući, osetio se osamam (...), kriknuo je od očajanja.”

¹⁷ *Kiss József összes költeményei*, Budapest, 1900: JEHOVA, 251—265. oldal.

¹⁸ Komlós Aladár idézett bevezetője, 19—20. oldal.

¹⁹ Veljko Petrović: *Pojava Laze Kostića*, 1911, (310—311. oldal); *Smrt velikog i malog poete*, 1959., 99. oldal; L. a Mladen Leskovac által szerkesztett *Laza Kostić c. kötetben*.

²⁰ Kiss József említett, 1900-as kötete, 251—265. oldal; Laza Kostić említett jubilaris kötete 1909-ből, 413—425. oldal.

²¹ Stanislav Vinaver, i.m., 149. oldal.

²² Kiss József és Laza Kostić idézett kötetei.

²³ Uo., 421. oldal: „Josip Kiš veli da je to bio šakal (sakál) (...) te životinje nema u Americi, s toga sam ga ja slobodno pretvorio u sasvim američanskog sivog medveda (grizzly).”

REZIME

NASTANAK SRPSKOHRVATSKOG PREVODA „JEHOVE”

Gost i predavač Slobodnog liceja u Somboru 20. januara 1901. godine bio je proslavljeni mađarski pesnik i urednik nedeljnog lista A HÉT, Jožef Kiš. Njegovo učešće je omogućilo poznati pisac i predsednik Kraljevskog suda u tadašnjem Somboru, Elek Goždu, čije je široko poznanstvo mnogo doprinelo sastavljanju raznovrsnog programa Liceja. Međutim, mnogo značajnije je to što je posredstvom autora TANTALA i drugih pripovedaka, došlo do međusobnog upoznavanja Laze Kostića i Jožefa Kiša. To poznanstvo je omogućilo srpskom pesniku da se bolje upozna sa Kiševim književnim stvaralaštvom. Kao rezultat toga, Laza Kostić je preveo Kiševu poemu JEHOVU, koju je 1909. godine uvrstio u red svojih najboljih dela, u jubilarnom izdanju Matice srpske. Prevod je rađen na osnovu objavljene Zbirke pesama Jožefa Kiša iz 1900. godine.

Pored delimičnog prihvatanja tvrdnje Stanislava Vinavera (*Zanosi i prkosi Laze Kostića*: motiv čerke grešnice) u vezi nastanka ovog prevoda, autor članka ukazuje i na druge komponente: na Kostićevo helensko osećanje za sudbinsko, problem tiranizma (Maksim Crnojević, Prometej), kao i na istovetnost psihičkog stanja Laze Kostića za vreme nastanka prevoda, i Joba, glavnog junaka poeme.

Nastanak prevoda može se, dakle, protumačiti prvenstveno kao odraz Kostićevog psihičkog stanja koje je opisao i Milan Kašanin: „Tek pod starost, u poslednjem času, on s užasom vidi da je vek proveo bez ljubavi i

religije i tražeći ih i ne nalazeći, nego samo naslućujući, osetio se osaman (...)."

Međutim, do prevoda ne bi došlo da se u datom ommentu nije našao Elek Goždu, čije posredstvo takođe moramo uzeti u obzir kada govorimo o nastanku prevoda JEHOVA.

JEHOVA spada u red najboljih književnih prevoda u srpskohrvatskoj književnosti i zalsužuje mnogo veću pažnju, no što je dosad dobio.

SUMMARY

ON THE ORIGIN OF THE TRANSLATION OF „JEHOVA”

The famous Hungarian poet and the editor of the weekly paper A HÉT, Joseph Kiss was the guest and lecturer at the University Extension in Sombor the 20th of January 1901. His partaking was made possible by the well-known writer and President of the Supreme Court in Sombor, Elek Gozsdu, whose wide reputation helped the getting up of the Extension's various programme.

But the most important thing in this case was the acquaintance of Joseph Kiss and Laza Kostić. This acquaintance made possible to the Serbian poet the knowledge of Joseph Kiss's poetical work. The result of it was Kostić's translation of the narrative poem JEHOVA.

This poem was edited in the year 1909 by Matica srpska. Laza Kostić ranged it among his best works. The translation was made on the basis of collected works by Joseph Kiss, edited in the year 1900.

Partly considering Stanislav Vinaver's statement (Zanosi i prkosi Laze Kostića — the motive of the guilty daughter), the author of this study refers to other components: the Hellenic feeling for fate, the problem of tyranny (the works: Maksim Crnojević; Prometej), as well as the identity between Kostić's and Job's (the hero of the poem) psychological state during the time of this translation.

The birth of this translation can be explained as the reflection of Kostić's psychological state, about which Milan Kašanin wrote: „Only in his old age, at the last moment, he realized with horror, that he had lived without love and faith. Looking for it and not finding, but only having a presentiment of it, he felt lonely (...).”

JEHOVA is one of the best translation in the Serbocroatian literature and deserves more consideration than it was given so far.